

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1970/41

Karar sayısı:1971/37

Karar günü:13/4/1971

Resmi Gazete tarih/sayı:17.3.1972/14131

İptal dâvasını açan : Türkiye İşçi Partisi

İptal dâvasının konusu : 22 Nisan 1970 günlü, 13578 sayılı Resmî Gazete ile yayımlanarak aynı gün yürürlüğe giren ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 73. maddesinin değiştirilmesine ve Anayasa'ya geçici bir madde eklenmesine dair olan 17/4/1970 günlü 1254 sayılı Kanunun tümünün Anayasanın 4., 8., 10., 11., 55., 74. ve 155. maddelerine aykırı olduğu öne sürülerek iptali istenilmiştir.

II- İLGİLİ ANAYASA VE YASA HÜKÜMLERİ :

A- İptali istenen 1254 sayılı Kanun :

Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 73. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

d) Cumhuriyet Senatosu üyeliğinin süresi.

Madde 73- Cumhuriyet Senatosu üyeliğinin süresi altı yıldır süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Cumhuriyet Senatosunun genel oyla ve Cumhurbaşkanıca seçilen üyelerinin üçte biri her iki yılda bir yenilenir.

Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı yıla rastlayan yenileme seçimleri, Millet Meclisi genel seçimleriyle birlikte ve rastlamıyanları ise, genel seçimlerinden sonra gelen ikinci yılda, genel seçimler için kanunun belirttiği ayda yapılır.

74 üncü maddeye göre seçimlerin geriye bırakılması yahut 69 uncu veya 108 inci maddeye göre seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi hallerinde, Cumhuriyet Senatosunun yenileme seçimleri de Millet Meclisi seçimleriyle birlikte yapılmak üzere geriye bırakılmış veya öne alınmış olur. Bundan sonraki Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimleri 3 üncü fıkra hükümlerine göre yapılır.

Cumhurbaşkanıca seçilen üyelerin süresi biter veya bu üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olursa, Cumhurbaşkanı, bir ay içinde yeni üyeleri seçer.

Boşalan bir üyeliğe seçilen kimse, yerine seçildiği üyenin süresini tamamlar.

Madde. 2- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına II inci geçici madde olarak aşağıdaki madde eklenmiştir :

Yenileme seçiminin geriye bırakılması.

Geçici madde 11- 7 Haziran 1970 tarihinde yapılması gereken Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimleri, Anayasa'nın 73 üncü maddesinde yapılan değişiklik sebebiyle geriye bırakılmıştır.

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

Madde 3- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

B- Anayasanın 4, 8, 10, 11, 55, 74 ve 155 inci maddeleri :

Madde 4- Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletindedir.

Millet egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanılır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir suretle belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ, kaynağını Anayasadan almıyan bir devlet yetkisi kullanamaz.

Madde 8- Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Madde 10- Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilme, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.

Madde 11- Temel hak ve hürriyetler, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir.

Kanun, kamu yaran, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz.

Madde 55- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır:

Madde 74- Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, seçimler kanunla bir yıl geriye bırakılabilir.

Meclislerin ara seçimleri her iki yılda bir Cumhuriyet Senatosu seçimiyle birlikte yapılır.

Millet Meclisi genel seçimlerine bir yıl kala ara seçimi yapılamaz.

Madde 155- Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez. Değiştirme teklifinin kabulü, Meclislerin ayrı ayrı üye tamsayılarının üçte iki çoğunluğunun oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesine ve kabulü, 1 inci fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.

III- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İktüzüğünün 15. maddesi uyarınca 26/11/1970 gününde Lûtfi Ömerbaş, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Uluocak, Sait Koçak, Avni Givda, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit ZARBUN, Kani Vrana, Muhittin Gürün, Şevket

Müftügil ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun katılmalarıyla yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığı anlaşılmakla dâvanın esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV- ESASIN İNCELENMESİ:

Esasa ilişkin rapor, dosyadaki bütün kâğıtlar, Anayasaya aykırılığı ileri sürülen kanun ve dayanılan Anayasa hükümleri, bunların gerekçeleri ve ilgili yasama belgeleri okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Kanunun şekil yönünden Anayasa'ya aykırılığı sorunu :

Dâva dilekçesinde, iptali istenen metnin kanunlaşması sırasında şekil yönünden Anayasaya aykırı davranıldığı, bu nedenle Anayasaya uygun bir kanunun varlığından söz edilemeyeceği ileri sürülmektedir. Şekil yönünden iptal nedenlerini iki bölümde incelemek uygun olacaktır .

1- İvedilik sorunu :

Anayasanın 155. maddesinin ilk fıkrasında; Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin ivedilikle görüşülemeyeceği hükmü yer almıştır. Bununla birlikte yine aynı maddenin ikinci fıkrasında, usul yönünden ana kural gösterilmiş ve tekliflerin görüşülmesi ve kabulü için, birinci fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlerin uygulanacağı açıklanmıştır. Demek ki Anayasa, esas itibarıyla kanunların görülmesi için öngördüğü usul ilkesini, Anayasa değişiklikleri için de benimsemiş yalnız bu görüşmelerin ivedilikle yapılamayacağını belirtmiştir.

Durum bu olunca, Anayasanın kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki 92. maddesinin burada gözden geçirilmesi zorunluğu ortaya çıkmaktadır. Sözü geçen maddenin onuncu fıkrasında: "Cumhuriyet Senatosu, kendisine gönderilen bir metni, Millet Meclisi komisyonlarında ve Genel Kurulundaki görüşme süresini aşmayan bir süre içinde karara bağlar; bu süre üç ayı geçemez ve ivedilik hallerinde 15 günden, ivedi olmayan hallerde bir aydan kısa olamaz. Bu süreler içinde karara bağlanmayan metinler, Cumhuriyet Senatosunca, Millet Meclisinden gelen şekliyle kabul edilmiş sayılır. Bu fıkrada belirtilen süreler, Meclislerin tatili devamınca işlemez" denilmektedir. Şu halde bir metnin Cumhuriyet Senatosunda görüşülme süresi, Millet Meclisi komisyonlarında ve Genel Kurulunda aynı metnin görüşülme süresini aşmaması gereklidir. Bu ana kuraldır. Oysa Millet Meclisi komisyonlarında ve Genci Kurulunda bir metnin görüşülme süresi Anayasada sınırlandırılmış değildir. Bir kanun tasarısı veya teklifi Millet Meclisi komisyonlarında ve Genel Kurulunda 5 gün içinde müzakere ve kabul edilebileceği gibi bunun 4 yıllık bir yasama döneminde dahi görüşülebilmesi mümkündür Senato bakımından Anayasa Koyucusu ayrı bir düzen getirmiştir. Görüşme süresinin yukarı sının 3 ay aşağı sınırını ivedi hallerde 15 gün ve ivedi olmayan hallerde 1 ay olarak sınırlamıştır. Sözelimi Millet Meclisinde 6 ay içinde görüşülüp kabul edilen bir metin, ivedi olmayan hallerde, Senatodan 1 aydan daha kısa bir sürede çıkamaz. Fakat bu metnin Senatodaki görüşme süresi üç aydan daha fazla bir süreyi de kapsayamaz. Burada şu durumu önemle belirtmek gerekir. Millet Meclisinde 10 gün içinde görüşülüp kabul edilen bir metnin Senatoda ivedi hallerde en çok 15 gün, ivedi olmayan hallerde en çok bir ay içinde görüşülüp kabul edilmesi gerekir. Eğer bu metin gösterilen süreler içinde görüşülüp kabul edilmezse, Millet Meclisinden gelen şekliyle kanunlaşmış sayılması gereklidir. İptal dâvası konusu olan metin ise, ivedilik bulunmadığından, Cumhuriyet Senatosunda, Millet Meclisinde geçen sù reyî -aşamayan bir süre içinde görüşülüp kabul edilmiştir. Gerçekten Millet Meclisi komisyonunda 8/4/1970 te başlayan görüşme evresi, Millet Meclisi Genel Kurulunda 14/4/1970 gününde yapılan ikinci görüşme ile sonuçlanmış ve teklif böylece 6 gün içinde kabul edilmiştir. 15/4/1970 günlü yazı ile Cumhuriyet Senatosuna gönderilen metin, 16 ve 17 Nisan 1970 günlerinde birinci ve ikinci görüşmeleri yapılarak Millet Meclisi komisyon ve Genel Kurulundaki görüşme ve kabul süresini aşmayan bir

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

süre içinde yasa niteliğini kazanmıştır. Görülüyor ki 1254 sayılı Kanunun Senatodan çıkışında bu yönden Anayasa'ya aykırılık düşünülemez.

Davacı teklifin müzakere ve kabulüne ilişkin süreler bakımından içtüzük hükümlerine aykırı davranıldığını ileri sürmektedir.

1961 Anayasasının geçici 3. maddesinde; bu Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve Millet Meclisinin ve Cumhuriyet Senatosunun toplantı ve çalışmaları için kendi içtüzükleri yapılıncaya kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27 Ekim 1957 tarihinden önce yürürlükte olan içtüzüğü hükümlerinin uygulanacağı yazılıdır. 1961 Anayasasından sonra Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısı ile Cumhuriyet Senatosuna ilişkin İçtüzükler düzenlenerek yürürlüğe konduğu halde, Millet Meclisine ilişkin içtüzük halâ düzenlenmemiş olduğundan, bu konuda 27 Ekim 1957 gününden önceki İçtüzük hükümleri uygulanmaktadır. Bu İçtüzüğün 99. ve sonraki maddelerinde kanunların müzakeresi usulü belirlenmiştir. 99. maddede; kanun lâyiha veya tekliflerinin ancak iki müzakereden sonra katı surette kabul edilmiş olacağı yazılıdır. Aynı tüzüğün 106. maddesinde, ikinci müzakerenin birinci müzakereden 5 gün geçtikten sonra ruznameye alınacağı belirtilmekle ve 76 maddesinde de; bir kanun lâyihası veya teklifinin 5 günden önce ikinci kez müzakere edilmesini gerekçe ileri sürerek ancak Hükümet veya ilgili encümenin yazı ile önerebileceği açıklanmaktadır.

Dâva dilekçesinde; bu içtüzük hükümleri belirtilmekle birlikte, Anayasa değişikliklerinin ivedilikle görüşülemeyeceğine ilişkin Anayasanın 155. maddesi hükmü karşısında asgarî sürelerin daha aşağısına inilmesini mümkün kılan yetkinin kullanılmaması gerektiği savunulmaktadır. Aksi takdirde Anayasa değişikliği gibi toplum hayatında çok önemli etkisi olan tekliflerin gereğince değerlendirilmesi fırsat ve olanağının yok olacağı ileri sürülmekte, böylece ivediliği kabul etmeyen Anayasa kuralının bir anlamı kalmıyacağı belirtilmektedir.

Ancak bu düşünce Anayasa'nın düzenlenmesinde öngörülen sisteme aykırı düşmektedir. Gerçekten Meclislerin içtüzüğü yapılıncaya kadar 27 Ekim 1957 gününden önceki içtüzük hükümlerinin uygulanacağına ilişkin Anayasa'nın geçici 3. maddesi Anayasa değişikliklerinin ivedilikle görüşülemeyeceğine ilişkin 155. maddesinden önce düzenlenmiştir. Şu durumda 155. madde düzenlenirken Anayasa koyucunun 27 Ekim 1957 tarihinden önceki içtüzük hükümlerinin niteliğini ve kapsamını gözden kaçırdığı ileri sürülemez. Anayasa koyucunun kanunların görüşülmesi usulünü belirten içtüzük hükümlerini ayrıntıları ile bildiği gözönünde tutularak 155. maddeyi düzenlediği kabul edilmelidir, özellikle bu maddenin ikinci fıkrasında, Anayasa değişikliklerinin kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabi olacağının açıklanması Anayasa Koyucunun düzenleme sistemindeki amacını ortaya koymaktadır.

Durum böyle olunca, tümü ile uygulanmak zorunluğu olan içtüzüğün bazı hükümlerinin dâvaya konu teşkil eden işte uygulanmaması gerektiğini savunmak olanaksızdır. Bu hükümler içtüzüğün 74., 75. ve 76. maddelerinde yer almıştır. Gerçekten bir kanun lâyihası veya teklifin öncelikle görüşülmesini Hükümet veya encümen isteyebilir, önce görüşülmesi hakkında alınan karar ivedilik karan sayılamaz ve beş günden önce ikinci kez görüşülmesi yine Hükümet veya ilgili encümen tarafından yazılı olarak teklif edilebilir. Aynı nitelikteki hükümler Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün 45., 49., 69. ve 70. maddelerinde yer almaktadır.

Anayasa'nın 73. maddesinin değiştirilmesine ilişkin teklifin Millet Meclisinde ve Cumhuriyet Senatosunda görüşülmesi işlemleri tutanaklara göre şöyle cereyan etmiştir :

354 Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesinin imzasını taşıyan teklif, Millet Meclisi Başkanlığınca, Anayasa Komisyonuna 8/4/1970 gününde havale edilmiş, bu Komisyonca Hazırlanan 9/4/1970 günlü rapor 10/4/1970 gününde Başkanlığa verilmiştir. Teklif Millet

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

Meclisinin 13/4/1970 günlü 68. birleşiminin gündeminde iki kez görüşülecek işler bölümünün 18. sırasında yer almıştır. Bu birleşimde Anayasa Komisyonu Başkanı tarafından verilen bir önerge ile teklifin seçimlerle ilgisi ve önemi belirtilerek öncelikle görüşülmesi istenmiş ve bu önerge kabul edilerek birinci görüşme tamamlanmıştır. Ertesi günkü yani 14/4/1970 günlü 69. birleşimde yine Anayasa Komisyonu Başkanı tarafından aynı gerekçe ile bir önerge verilmiş ve içtüzüğün 76. maddesinde öngörülen 5 günlük süre geçmeden ikinci görüşmenin yapılması istenilmiştir. Önerge Genel Kurulca uygun görülmüş ikinci görüşme yapılmış ve böylece teklif Millet Meclisince kabul edilmiştir.

Millet Meclisinde kabul edilen metin Millet Meclisi Başkanlığının 15/4/1970 günlü yazısıyla Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına gönderilmiş ve aynı gün Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonunda görüşülmüştür. Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 16/4/1970 günlü

60. birleşiminde Anayasa ve Adalet Komisyonu Başkanının önerisi üzerine teklifin gündeme alınması ve gündemdeki öteki işlerden önce görüşülmesi kabul edilerek birinci müzakeresi yapılmıştır. 17/4/1970 günlü 61. birleşimde Anayasa ve Adalet Komisyonu Başkanının gerekçeli önerisi üzerine içtüzüğün öngördüğü 5 günden önce ikinci görüşmenin yapılması kabul edilmiş ve böylece metnin ikinci kez görüşülmesi tamamlanarak teklif kanunlaşmıştır

Görülüyor ki izlenen görüşme usulü ivedilik niteliğinde değildir. Çünkü içtüzüğün 72. maddesinde ivediliğin niteliği gösterilmiş ve ivedilik halinde kanun lâyiha ve tekliflerinin sadece bir defa görüşülebileceği belirtilmiştir. Böyle bir işlemin varlığı tutanaklarda tespit edilmiş değildir. Şu halde yapılan işlemlerde gerek Millet Meclisi, gerek Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünün yukarıda açıklanan ilgili hükümlerine herhangi bir aykırılık söz konusu olamaz. Davacının ivedilik konusuna ilişkin iptal isteği yersizdir ve reddedilmelidir.

Bu görüşe Avni Givda, Şahap Arıç, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün katılmamışlardır.

2- Görüşmelerde gerekli yetersayının saptanması sorunu :

Anayasa'nın 155 inci maddesinde; Anayasa değişiklikleri teklifinin kabulü için, Meclislerin ayrı ayrı üye tamsayılarının üçte iki çoğunluğunun gerçekleşmesi gerektiği belirtilmektedir. Yani hem Millet Meclisinde ve hem de Cumhuriyet Senatosunda üye tamsayılarının en az üçte iki oylarının birleşmesi halinde değişiklik tekliflerinin kabulü mümkün olabilecektir. Dâva dilekçesinde; Millet Meclisince, birinci görüşmede, teklifin tümüne ilişkin oylamalarda ve ikinci görüşmede maddelerin oylanmasında, Anayasa'nın öngördüğü kuralın gereğince uygulanmadığı, (Kabul edenler, etmeyenler) şeklinde işâri oyla oylamanın geçirildiği, bu davranışın ise Anayasa'nın ruhuna aykırı düştüğü ileri sürülmektedir.

Oylama usulleri Anayasa'da belirtilen durumlar ayırık olmak üzere, İchtüzüklerde düzenlenmiştir. Oyların nasıl verileceği ve hangi işlerde işâri oy, hangi işlerde açık oy ve hangi işlerde gizli oy kullanılacağı Türkiye Büyük Millet Meclisi Tüzüğünün 131 inci ve sonraki maddelerinde belirtilmiştir. Özellikle 132 nci maddede, açık yahut gizli oya başvurulması gerekli olmayan bütün durumlarda işâri oy kullanılacağına değinilmiştir. Şu halde aksine açıklık olmayan hallerde ana kural işâri oy kullanılmasıdır. Anayasa değişiklikleri olağan kanunların bağlı olduğu normal görüşme usulünce kabulü gerekli işlerden bulunduğu fakat içtüzüğün 135 inci maddesi uyarınca açık oya başvurulması zorunlu işlerden bulunmadığı için, bu gibi teklifler bakımından Anayasa'nın 155 inci maddesinin öngördüğü üçte iki çoğunluğun işâri oyla hesaplanması gerekir. Hesaplanma biçimi ise 134. maddede belirtilmiştir. İşâri oy el kaldırmak suretiyle kullanılır fakat oyların sayılması sonucunda başkanla kâtipler birleşmezlerse veya üyelerden beşi kalkıp isterlerse,

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

ayağı kalkma usulüne başvurulabilir. Bunda da uyuşulamaz veya kuşkuya düşülürse açık oya başvurulur.

Dâva konusu işteki oylama Millet Meclisinde şöyle cereyan etmiştir :

Birinci görüşmede bütün maddeler işârî oyla, ikinci görüşmede, açık oylama istenen birinci madde dışındaki öteki maddeler de teklifin tümü yine işârî oyla kabul edilmiştir. Oylamaya geçmeden önce başkan bir açıklama yaparak, gerek maddelere geçilmesi oylanırken gerekse tümü oynanırken Anayasa'nın aradığı üçte iki çoğunluğun, açık oy istenmediği takdirde, işârî oyla hesaplanacağını ve Başkanlığın "kabul edildi" veya "kabul edilmedi" biçimindeki sözlerinin Anayasa'nın öngördüğü üçte iki çoğunluk oluştu veya oluşmadı anlamına geleceğini belirtmiştir. Milletvekilleri tarafından İctüzüğün öngördüğü usul uyarınca açık oylama istenmemiştir. Yapılan işârî oylamalarda başkanın sonucu açıklayan sözlerine karşı milletvekillerince herhangi bir itiraz ileri sürülmemiştir. Bu durumda Millet Meclisindeki oylamanın Anayasa veya içtüzük hükümlerine aykırı bir biçimde yapıldığı ve üçte iki çoğunluğun meydana geldiğinin belirtilmediği yolunda ileri sürülen neden dayanaksız kalmıştır.

Cumhuriyet Senatosunda ise teklifin tümü hariç, bütün maddeleri işârî oya sunulmuş, Başkan oy kullanan üyeleri bazen oturdukları yerde bazen de ayağa kaldırmak suretiyle sayarak sonucu rakam bildirme voliyle açıklamıştır.

Özetlenecek olursa; gerek Millet Meclisinde ve gerek Cumhuriyet Senatosundaki oylamalarda Anayasa'ya ve İctüzük hükümlerine aykırı bir yön bulunmamaktadır. Davacının iptal nedeni olarak yeter sayıma gereğince hesaplanıp açıklanmadığı yolundaki iddiası reddedilmelidir.

Bu görüşe Avni Givda, Şahap Arıç, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün ve gerekçe yönünden Ahmet H. Boyacıoğlu katılmamışlardır.

3- Geçici 11. maddenin durumu :

Dâva dilekçesinde; Anayasa'da geçici 11. maddenin varlığına rağmen 1254 sayılı Kanunla yeniden bir geçici il. madde eklendiği bildirilmekte ve bunun ağır bir usul yanlışlığı olduğu ileri sürülmektedir. Bu iddianın gerçeğe uygun olması halinde dahi Anayasa'ya biçim yönünden aykırılık sözü edilemeyeceği için konu üzerinde durulmamıştır.

B- Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların Anayasa Mahkemesince esas yönünden denetime tabi tutulup tutulamıyacağı sorunu :

Görüşmeler sırasında, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların Anayasa Mahkemesince esas yönünden Anayasa'ya uygunluk denetimi yapılabilir yapılamayacağı konusu üzerinde de durulmuştur :

Gerçekten Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerini düzenleyen Anayasa'nın 147. maddesinin birinci fıkrasında; "Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüklerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetler", denilmektedir. Anayasa değişiklikleri doğrudan doğruya Anayasa'nın metnine girdiği için denetleme görevi kapsamı dışında kaldığı ileri sürülebilir ise de, bu değişiklikler Anayasa'nın, 157. madde uyarınca halkoyuna sunulması sonunda kabul edilmesinden sonra yeni bir kanunla Anayasa bütünü içine sokulmuş bulunduğu göre böyle bir değişikliğe yol açan kanunun denetim dışında bırakılması düşünülemez. Nitekim Anayasa Mahkemesinin 16/6/1970 günlü, 1970/1-31 sayılı kararında da bu yön açıkça belirtilmiştir. (Resmî Gazete gün : 7/6/1971, sayı : 13858)

Anayasalar bir devletin dayandığı hukukî yapının belkemiği niteliğindedirler. Devletin temel kuruluşlarının düzeni ile o kuruluşlara düşen görevler ve kişilerin hak ve ödevleri bu hukukî yapının bütününe oluştururlar. Ancak Anayasa düzeninin öyle temel kuruluşları, hak ve ödev kuralları vardırki, bunların, çağdaş uygarlığın gereklerine aykırı hükümlere bağlanması düzenin bütününe sarsabilir. Sözgelimi Anayasanın 1. maddesinde yazılı Devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hükmün değiştirilmesi Anayasa yapısını temelinden yıkar. Bu nedenle 9. maddede bu hükmün değiştirilmesinin teklif olunamayacağı belirtilmiştir. Cumhuriyet Devlet şekli, temel kuruluşları, hak ve ödev kuralları ile bir ilkeler manzumesidir. Şu halde Cumhuriyet Devlet şeklini ortadan silecek veya onu işlemez duruma getirecek olan Anayasa değişikliklerinin yapılamayacağı Anayasamızın gerek açık hükümlerinden, gerek ruh ve felsefesinden çıkmaktadır. Bu temel düşüncenin ulaştırdığı sonuç şudur ki; Anayasa'nın Devlet şekli hükmü dışındaki hükümlerinin, hiçbir kayda tabi olmadan, yasama organınca değiştirilebileceği sanılmamalıdır. Çağdaş Anayasalar kendilerini koruyan ve teminat altına alan hükümler ve müesseseleri de birlikte getirmeyi sağlamışlardır. Bu arada klâsik demokrasiden ayrımlı bir sistem olarak Anayasa'yı yasama organına karşı daha açık bir deyim ile, çoğunluğun baskısına karşı koruyacak kurum ve hükümlerin bizim Anayasamızda yer almış bulunduğu işaret etmek gerekir. (Bakınız Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu raporu, Kâzım Öztürk, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sı, Cilt: 1, Sahife 609).

Anayasa'nın tam bir uyum içinde birbirini tamamlayan genel hükümlerinin, Anayasa değişiklikleriyle sistem ve düzenin bozulması ve çelişiklikler içine düşürülmesi bir bütün teşkil eden hukuki yapıyı sarsar ve yıkar. Bu durumda Anayasa Mahkemesinin, 147. madde ile kendisine verilen görev ve yetkileri kullanarak. Anayasa'yı çoğunluğun egemenliğine karşı koruyabilmesi, Anayasa'nın özellikle başlangıç kısmı, 2.,4. ve 8. maddeleri hükümlerine uygundur. Şu duruma göre Anayasa değişikliklerinin esas yönünden Anayasa Mahkemesini uygunluk denetimine tabi olmayacağı yolundaki görüşün anayasal dayanaktan yoksun olduğu sonucuna varılmıştır.

Fazıl Uluocak ve Halit ZARBUN bu görüşe katılmamışlardır.

C- Esas yönünden inceleme :

Anayasa'nın 73. maddesinde, Cumhuriyet Senatosu üyeliği süresinin 6 yıl olduğu açıklanmıştır. Oysa dâvaya konu edilen kanunun uygulanması sonucu olarak 1970 Haziranında yapılması gerekli Senato seçimleri 1971 Ekim ayında yapılacaktır ki, böylece bir bölüm Senato üyelerinin Haziran 1970 de sona erecek süreleri bir yıl 4 ay uzatılmış bulunmaktadır. Bu durumun Anayasa'nın yukarıda açıklanan hükmüne aykırı düşeceği dâva dilekçesinde ileri sürülmektedir.

Gerçekten Milletvekilleri ile Cumhuriyet Senatosu üyelerinin görev süreleri ve yeni seçimlerin yapılacağı dönemler Anayasa'da belirtilmiş ise de, bu hükümlerde Millet Meclisi ve Senato Seçimleri arasındaki zaman bağlantısının nasıl yapılacağı ve ara sürelerin ne olacağı bakımlarından yeterince açıklık bulunmamaktadır. Millet Meclisi seçimleri dört yılda bir yapılacaktır (Madde 69). Cumhuriyet Senatosu üyeliği 6 yıl ise de üçte biri her iki yılda bir yenilenecektir. (Madde 73) Meclislerin ara seçimleri her iki yılda bir Cumhuriyet Senatosu seçimi ile birlikte yapılacak, fakat Millet Meclisi genel seçimlerine bir yıl kala ara secimi yapılamayacaktır (Madde 74). Bütün bu hükümler seçim sürelerini düzenlemekte; ancak her iki meclis seçimleri arasındaki ilişkiyi kesinlikle kurmamakta, bu konuda Kanun koyucuya serbest bırakmaktadır.

Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu için yapılan ilk 1961 seçiminde^ "sonra Senato yenileme seçiminin 1963 Ekiminde yer alması gerekli iken Kanun Koyucu 304 sayılı Kanunla bu seçimleri Haziran 1963 tarihine almış, fakat böylece Senato üyeliği yenileme süresi iki yıldan daha aşağıya düştüğünden tekrar kanun değiştirilmiş ve 29/5/1963 günlü, 238 sayılı Kanunla 1964 Haziran ayında seçim yapılması kabul edilmişti. Bu kez Senato üyeliği süresi 7 ay kadar uzamış ve

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

hem de her yıl seçim yapmak gibi Anayasa Koyucunun arzulamadığı bir sonuç meydana gelmiştir. Anayasa'nın 73. maddesini değiştiren 1254 sayılı Kanunun bu zorunluğun etkisi ile çıktığı bir gerçektir.

1254 sayılı Kanunun Anayasa'ya aykırılığı nedeni olarak gösterilen Senato üyeliği süresinin bir yıl 4 ay geçici bir biçimde uzamış bulunması önceki kanunların uygulanması sonucu olup gerçekte bu Anayasa değişikliğinin yapısı ile ilgili değildir. Tam tersine 1254 sayılı Kanunla yapılan değişiklik, yanlış uygulamayı milletvekili ve senato seçimleri bakımından Anayasa Koyucunun esas amacı doğrultusunda düzeltmiştir.

Dâva dilekçesinde, Anayasa'nın 73. maddesinin değiştirilmesiyle vatandaşın seçme ve seçilme hakkının zedelendiği de ileri sürülmüş ve böylece 10., 11. ve 55. maddelerde yazılı kişinin temel haklarına ilişkin hükümlere aykırı davranıldığı belirtilmiş ise de Senato üyeliği süresinin sadece bir dönem için geçici olarak bir yıl 4 ay uzamış bulunmasının sözü edilen temel hakların özüne olumsuz bir etki yaptığı kabul edilemez. Kaldı ki, ileri sürülen süre uzaması yukarıda da açıklandığı üzere seçimlere ilişkin Anayasa hükümlerinin gerçek doğrultusunda uygulanması için zorunlu bir düzenleme sonucu olmuştur. Bu itibarla Anayasa'nın 4. maddesinde yazılı temel ilkenin dışına çıkılarak bir yetkinin kullanıldığından da söz edilemez.

Anayasa, 69. ve 108. maddelerinde yazılı hallerde Millet Meclisi seçimlerinin öne alınması usulünü öngörmüştür. Buna karşılık seçimlerin ertelenmesi ancak 74. maddede söz konusu edilmiş ve bunun yalnız savaş halinde ve bir yıl için mümkün olabileceği hükme bağlanmıştır. Anayasa Koyucunun bu yasaklamasının, seçimlerin Anayasa doğrultusunda olağan bir biçimde yapılmasına bağlı olduğu unutulmamalıdır. Gerçekten Anayasa'nın 5. maddesi uyarınca yasama yetkisini kullanan Türkiye Büyük Millet Meclisinin bundan sonra, savaş hali dışında, seçimlerin ertelenmesi sonucunu doğuran herhangi bir yasama çalışmasına girebileceği düşünülemez. Aksi takdirde 1254 sayılı Kanunun kabulünden önce olduğu gibi her yıl seçim yapılması durumu meydana gelir ki, bunun da Anayasaya aykırı olduğunda kuşku bulunmamak gerektir Çünkü Anayasa Meclislere ilişkin seçimlerin ancak iki yılda bir yapılabileceğine 74. maddesinde işaret etmiştir. Bu maddenin ikinci fıkrasında; "Meclislerin aza seçimleri her iki yılda bir Cumhuriyet Senatosu seçimi ile birlikte yapılır" denilmekte ve üçüncü fıkrasında da; "Millet Meclisi genel seçimlerine bir yıl kala ara seçimi yapılamaz" hükmü bulunmaktadır. Bu hükümlerden çıkan açık anlam, Anayasa Koyucunun her yıl seçim yapılmasını ve böylece vatandaş sürekli bir seçim havası içine sokarak memleketin olağan sosyal ve ekonomik diyenimin sarsılmasını istemediğidir. Dâvaya konu olan Anayasa değişikliğinin bu açıdan düşünülmesi halinde 74. maddeye aykırılığı değil aksine uygunluğu sonucuna varılmak gerekir.

Özetlenecek olursa; Anayasa'nın 73. maddesini değiştiren 1254 sayılı Kanunun esas yönünden dahi Anayasa'nın genel ilkeleri ile bağdaşmayacak bir yönü bulunmamaktadır. Dâvanın bu bakımdan da reddi gerektir.

Avni Givda, Sait Koçak, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün bu görüşe katılmamışlardır.

SONUÇ' :

1- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 73. maddesinin değiştirilmesine ve Anayasa'ya geçici bir madde eklenmesine dair 17/4/1970 günlü, 1254 sayılı Kanunun şekil yönünden Anayasa'ya aykırı olmadığına ve dâvanın bu konuya yönelen bölümünün reddine Avni Givda, Şahap Arıç, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün'ün karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

2- Anayasa Mahkemesinin, Anayasa'yı değiştiren kanunların esas yönünden de Anayasa'ya uygunluk denetimini yapabileceğine Fazıl Uluocak ve Halit ZARBUN'un karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

3- Aynı kanunun esas yönünden Anayasa'ya aykırı olmadığına ve dâvanın bu konuya yönelik bölümünün de reddine Avni Givda, Sait Koçak, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün'ün karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile,

13/4/1971 gününde karar verildi.

Başkan
Hakkı Ketenoğlu

Başkanvekili
Avni Givda

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Sait Koçak

Üye
Muhittin Taylan

Üye
Şahap Arıç

Üye
İhsan Ecemiş

Üye
Recai Seçkin

Üye
Ahmet Akar

Üye
Halit ZARBUN

Üye
Kani Vrana

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Lütfi Ömerbaş

Üye
Şevket Müftügil

Üye
Ahmet H. Boyacıoğlu

KARŞIOY YAZISI

I- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 73 üncü maddesinin değiştirilmesine ve Anayasa'ya geçici bir madde eklenmesine dair 7/4/1970 günlü, 1254 sayılı Kanunun biçim yönünden Anayasa'ya aykırı olup olmadığı sorunu :

a) Kanun teklifinin görüşülmesinde süre durumu : Kararda açıklandığı üzere :

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 73. maddesinin değiştirilmesine ve Anayasaya'ya geçici bir madde eklenmesine dair kanun teklifi Millet Meclisinin 13/4/1970 günlü 68. birleşiminin

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

gündeminde iki kez görüşülecek işler bölümünün 18. sırasında yer almış iken, bu birleşimde Anayasa Komisyonu başkanınca verilen bir öncelik önergesi uyarınca birinci görüşme tamamlanmış; ertesi günkü yani 14/4/1970 günlü 69. birleşiminde yine Anayasa Komisyonu başkanının içtüzüğün 76. maddesine dayanan, 5 günlük süre dolmadan ikinci görüşmenin yapılması yolundaki önerisi kabul edildiği için teklifin Millet Meclisinde görüşülmesi evresi o gün sona erdirilmiştir. Cumhuriyet Senatosunun 16/4/1970 günlü 60. birleşiminde Anayasa ve Adalet Komisyonu başkanının önerisi üzerine teklifin gündeme alınması ve gündemdeki öteki işlerden önce görüşülmesi kabul edilerek birinci görüşme yapılmış ve ikinci görüşme, yine Anayasa ve Adalet Komisyonu başkanının önerisi uygun görülerek ertesi gün tamamlanmıştır. Böylece Anayasa'da Cumhuriyet Senatosu seçimlerine ilişkin olarak öngörülen çok önemli bir değişiklik Millet Meclisi Genel Kurulunda ilk görüşmenin yapıldığı günden başlayarak beş gün içinde Yasama Meclislerinden geçmiş ve kanun niteliğini kazanmış bulunmaktadır.

Anayasa'nın Anayasa'nın değiştirilmesine ilişkin 155. maddesinde yer alan ilkeler arasında değiştirme tekliflerinin ivedilikle görüşülemeyeceği kuralı da vardır. Yine bu maddenin ikinci fıkrasında değiştirme tekliflerinin görüşülmesinin ve kabulünün birinci fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere bağlı olduğu yazılıdır.

Anayasa'nın geçici 3. maddesiyle, bu Anayasa'ya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Millet Meclisinin ve Cumhuriyet Senatosunun toplantı ve çalışmaları için kendi içtüzükleri yapıncaya kadar uygulaması öngörülen Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27 Ekim 1957 gününden Önce yürürlükte bulunan içtüzüğünde (1 Kasım 1956 günlü Dahili Nizamname) "ivedilik" deyimini bir içtüzük terimi olarak kullanılmış değildir ve Anayasa Koyucunun bu deyimini yukarıda sözü geçen Dahili Nizamnamenin 70., 71., 72., 73. maddelerinde "müstaceliyet kararı" terimi ile adlandırılan görüşme usulünü kastederek ve terimi türkçeleştirmeyi düşünerek kullandığı yolunda bir görüşü destekleyecek doyurucu bir kanıt rastlamak olanaksızdır,

Anayasa'nın Anayasa'yı değiştirme tekliflerinin ivedilikle görüşülmesini yasaklayan hükmünün bu görüşmelerde İçtüzükteki kanunların olağan görüşmelerine ilişkin sürelerle uyulmasını sağlama, bu süreleri kısaltan istisnai hükümlerden yararlanılmasını, başka deyimle, görüşmeleri süre yönünden olağan usul dışına çıkartarak ivedileştirme eğilimini engelleme ereğini güttüğü ortadadır. Anayasa'nın değiştirilmesi gibi bir devletin ve ulusun yaşamı ve yapısı bakımından hayati önemi bulunan bir konuda Yasama Meclisleri üyelerinin işi bütün ayrıntılarıyla ölçüp tartmalarında, sükûnet içinde ve sağduyunun ışığı altında düşünüp isabetli bir kaniya varabilmelerinde zaman ögesinin büyük etkisi vardır. Onun için Anayasa'nın 155. maddesinde yer alan ve Anayasa'yı değiştirme tekliflerinin ivedilikle görüşülmesini yasaklayan kuralın kapsamını belirlerken bu ereğin gözönünde tutulması gerekir ve şu durumda da varılacak sonuç 1254 sayılı Yasaya ilişkin tek lifin gerek Millet Meclisi gerekse Cumhuriyet Senatosu Genel Kurullarında görüşülmesi sırasında Anayasa'nın sözü geçen kuralına aykırı davranıldığıının ve bu nedenin kanunun şekil yönünden iptalini zorunlu kıldığıının saptanmış bulunması olur.

Anayasa Koyucunun "ivedilik" deyimini bir İçtüzük terimi olarak kullanıldığı ve yalnızca yukarıda anılan Dahili Nizamname'deki "müstaceliyet kararı" terimi ile adlandırılan görüşme usulünün Anayasa'yı değiştirme tekliflerinde uygulanamamasını sağlama ereğini güttüğü kabul edilse sonuç gene de değişmez. Çünkü "müstaceliyet" ine karar verilmiş tasarı ve teklifler yalnız bir kez görüşülür (Yukarıda sözü geçen Dahili Nizamname - madde 72). Olağan görüşme usulünde ise iki müzakere zorunludur ve ikinci görüşme birinci görüşmenin üzerinden ancak beş gün geçtikten sonra gündeme alınır. (Dahili Nizamname - madde 99, 106). Anayasa Koyucunun Anayasa'nın değiştirilmesi teklifleri için iki görüşmeyi öngörmekle güttüğü erek ortadadır: Bu da yukarıda da değinildiği üzere Anayasa'nın değiştirilmesi gibi son derece önemli bir yasama işinde Yasama Meclisleri üyelerinin birinci görüşmeden sonra konuyu geniş geniş elden ve gözden geçirmeleri ve

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

bir hataya düşüldüğünü anlarırsa bunun düzeltilmesine girişebilmeleri olanağının kendilerine sağlanmasıdır.

İki kez görüşme usulünün en etkili yönünün iki görüşme arasındaki en az beş günlük olağan sürede olduğunda ve Anayasa Koyucunun Anayasa'nın değiştirilmesi konusunda özellikle bu süreyi göz önünde bulundurduğunda kuşku yoktur. Çünkü ikinci görüşmenin 5 günden önce yapılabilmesine olanak tanıyan istisnai içtüzük hükmünden yararlanılmağa gidilmesi halinde (Dahili Nizamname - madde 76; Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü - madde 75) bir yasa tasarı veya teklifinin ikinci görüşmesinin birinci görüşmeden hemen sonra yahut ertesi gün yapılması dahi kabul edilebilir ve bu durumda ikinci görüşme gerçekte hiçbir yarar sağlamayan ve içtüzük hükmünü yalnızca söz bakımından yerine getiren bir davranıştan ibaret kalır. Nitekim 1254 sayılı Yasaya ilişkin teklifin gerek Millet Meclisi gerekse Cumhuriyet Senatosu Genel Kurullarında ikinci kez görüşülmesinde böyle yapılmış; ikinci görüşmeler birinci görüşmelerin hemen ertesi günü tamamlanmıştır. Burada içtüzüklerin kanun tasarı ve tekliflerinin iki kez görüşülmesine ilişkin hükümlerinin yerine getirildiğinden belki söz edilebilir. Ancak Anayasa'nın 155. maddesinin erek ve gereklerine uyulduğu asla savunulamaz.

b) Görüşmelerde yeter sayının saptanması sorunu :

Anayasa'nın 155. maddesi Anayasa'yı değiştirme tekliflerinin kabulünde, meclislerin ayrı ayrı üye tamsayılarının üçte iki çoğunluğunun oyunu şart kılmıştır. Bu istisnai koşul kendi kavram ve kapsamı içinde bir uygulama yönergesini, başka deyimle uyarınca davranıldığını kanıtlanması zorunluğunu da birlikte getirir. Hele kanunların ve Yasama Meclisleri içtüzüklerinin Anayasa'ya uygunluk denetiminden geçtiği bir ülkede böyle bir zorunluğa uyulması büsbütün kaçınılmaz olur. Anayasa'nın öngördüğü özel oy çoğunluğunun sağlandığını kanıtlamada en uygun yolun da oylamada "açık oy" usulüne başvurulması olduğunda kuşku yoktur. İçtüzüklerde yalnız bütçe kanun tasarısının, vergi koyan, kaldıran, artıran veya eksilten kanun taşanlarının, andlaşma veya sözleşmelerin onaylanmalarını uygun bulan kanun tasarılarının oylanmasında doğrudan doğruya "açık oy" a başvurulmasının Öngörüldüğü (1 Kasım 1956 günlü Dahili Nizamname - madde 135; Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü - madde 107), bunlar dışında açık oylamaya ancak Meclislerin belirli sayıda üyelerinin belirli koşullar altında istemeleri halinde başvurulabileceği (Dahili Nizamname - madde 136; Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü - madde 107) ileri sürülerek oylamada işari oy yoluna gidilmesi Anayasa'yı değiştirme tekliflerini, Anayasa'nın öteki yasalara ilişkin tasarı ve tekliflerinin görüşülmesi ve kabul edilmeleri usulünden ayrımlı hükümlere bağlı tuttuğunu gözönünde bulundurmamak; böyle bir teklifi bir bütçe veya vergi kanunu tasansı kadar bile önemli saymamak olur ve Anayasa'nın 155. maddesi hükümlerinin sözüne, özüne ve ereğine aykırı düşer.

Anayasa Mahkemesinin yukarıdaki 13/4/1971 günlü 1970/41 -1971/-37 sayılı kararında belirtildiği üzere, 1254 sayılı Kanuna ilişkin teklifin Millet Meclisi Genel Kurulunda birinci kez görüşülmesinde tüm maddeler işari oyla, ikinci görüşmede açık oylama istenen birinci madde dışındaki maddeler ve teklifin tümü işari oyla; Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda ise maddeler işari oyla kabul edilmiştir. Başkanların "kabul edildi" deyiminin Anayasa'nın öngördüğü üçte iki çoğunluğun oluştuğu anlamına geleceğini önceden açıklamaları veya işari oylama sonucunu rakamla bildirmeleri ve üyelerin açık oylama isteminde veya oy lama sonuçlarına itirazda bulunmamış olmaları durumun bu oylamaya "açık oy" niteliğini veya gücünü kazandıramayacağı da ortadadır.

II- 1254 sayılı Kanunun esas yönünden Anayasa'ya aykırı olup olmadığı sorunu :

1254 sayılı Kanunun 1. maddesiyle Anayasa'nın 73. maddesine getirilen değişiklik Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimlerinin Millet Meclisi genel seçimleriyle birlikte ve genel

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

seçime rastlanmayanların ise genel seçimlerden sonra gelen ikinci yılda genel seçimler için kanunun belirttiği ayda yapılmasının öngörülmesi yolunda olmuştur. Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimleri Millet Meclisi genel seçimlerine bağlanınca, son genel seçimlerin yapıldığı tarihe göre, açık uzatma hükmü getirilmemiş olmakla birlikte. Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçim sırası gelmiş üçte bir bölümünün üyelik süresi değişiklikten sonraki Millet Meclisi ilk genel seçimleri tarihine dek uzatılmış olmakta ve yine 1254 sayılı Yasanın 2. maddesiyle Anayasa'ya eklenen geçici 11. maddede "7 Haziran 1970 tarihinde yapılması gereken Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimlerinin Anayasa'nın 73. maddesinde yapılan değişiklik nedeniyle geriye bırakıldığı" açıklanarak bu sonuç pekiştirilmektedir. Böylece, Cumhuriyet Senatosu üyelerinin üçte birine seçmenlerin seçim yoluyla verdikleri yetki, sona erdiği halde, yasa yoluyla uzatılmıştır. Yukarıdaki Anayasa Mahkemesi kararından belirtildiğine göre uzama süresi bir yıl dört aydır. Öte yandan Cumhuriyet Senatosu üyeliği süresinin altı yıl olduğuna (eski ve değişik 73. madde) ve seçimlerin yalnız savaş nedeniyle yapılmasına olanak görülmezse, kanunla ancak bir yıl geriye bırakılabileceğine ilişkin (madde .74) hükümler aynen Anayasa'da durmaktadır.

Anayasa elbette ki değiştirilebilir. Anayasa'nın 155. maddesi hükümleri karşısında konunun tartışılması dahi yersizdir. Ancak, değiştirmede Anayasa'nın ruhunun ve esas çatısının korunması ve genellikle Devlete hukukî niteliğini kazandıran ve yön veren temel ilkeler ve özellikler, değiştirilecek hükmün konusuna ilişkin ana kurallar ile çelişkiye düşülmemesi zorunludur. Tersine bir tutum Anayasa'yı birbiriyle uyumsuz bir takım hükümlerin karma karışık sıralandığı bir belge durumuna getirir ve birkaç değiştirme sonunda Türk Devletinin bir sözde Cumhuriyete dönüşmesine kadar yol açabilir.

Anayasa'nın eski ve değişik 73. maddesinde Cumhuriyet Senatosu üyeliği süresi altı yıl olarak saptandığına, 74. maddesinde seçimlerin kanunla geriye bırakılabilmesi ancak savaş yüzünden yeni seçimlerin yapılmasına olanak görülmemesi hali ve bir yıl ile sınırlandırılmış bulunduğu; 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti "demokratik bir hukuk Devleti" olarak tanımlandığına ve böyle bir devlet düzeninde seçimle göreve gelmesi zorunlu kimselerin hizmet sürelerinin yasa ile uzatılması düşünülemediğine göre seçmenlerden aldıkları yetki süresi sona ermiş bir bölüm Yasama Meclisi Üyelerinin, hele yararlanacak olanların oylarının da katılmasıyla, kanun çıkartılarak uzun sayılabilecek bir süre daha yasama görevi başında bırakılmalarını sağlayan dâva konusu 1254 sayılı Kanunun Anayasa'ya aykırı olduğu ve iptali gerektiği ortadadır. Anayasa Mahkemesinin yukarıdaki kararında ileri sürüldüğü üzere her yıl seçim yapılmasını önlemek ve iki meclisin seçimleri arasında bağlantı kurmak gibi bir ereğin güdülmüş olması dahi bu açık aykırılığı yok edemez ve haklı gösteremez. Kaldı ki Anayasa, ta başından beri, iki meclisin seçimleri arasındaki bağlantıyı kurmuş ve bu bağlantı sonradan çıkarılan kanunlarla bozulmuştur.

III- Sonuç :

Yukarıdan beri açıklandığı üzere "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 73 üncü maddesinin değiştirilmesine ve Anayasa'ya geçici bir madde eklemesine dair" 17/4/1970 günlü, 1254 sayılı Kanun gerek biçim gerekse esas yönlerinden Anayasa'ya (Özellikle 2., 73., 74., 155. maddeler) aykırıdır ve iptali gerekir.

Anayasa Mahkemesinin 13/4/1971 günlü 1970/41 - 1971/37 sayılı kararına bu gerekçelerle karşıyız.

Avni Givda

Ahmet Akar

Sayın Avni Givda'nın karşıoy yazısının, 1254 sayılı Kanunun biçim yönünden Anayasaya aykırı olup olmadığı sorununa ilişkin, 1 No. lu kendinde yazılı görüşlere katılıyorum.

Üye

Şahap Arıç

KARŞIOY YAZISI

Anayasa değişikliğini öngören teklif ve bu tekliflerin kabulü, diğer normal kanunlardan ayrı kural ve şartlara bağlıdır. Bu kural ve şartlara uygun olarak Meclislerce kabul edilen ve değişik şekli ile Anayasa metninde yer alan hükümlerin esasının, Anayasa Mahkemesince denetlenmesi; Anayasa Mahkemesinin yetkisini aşan bir husus olduğu kanısındayız. Bu sebeple çoğunluk kararma katılmıyoruz.

Üye

Fazıl Uluocak

Üye

Halit ZARBUN

KARŞIOY YAZISI

1- Anayasa'nın 92. maddesinde, herhangi bir yasanın görüşülmesi sırasında, Millet Meclisi ile Cumhuriyet Senatosu arasında görüş ayrılığı çıkacak olursa, orada gösterilen belli durumlarda, Millet Meclisince açık oya başvurulacağı yazılıdır. Herhangi bir yasanın görüşülmesinde bile belli durumlarda açık oyu zorunlu kılan Anayasa'nın kendi metninin değiştirilmesi için bundan daha az güvenceli bir oylama biçimi kabul etmiş olacağı düşünülemez. Bu yönde Anayasa'da açık bir kural bulunmaması, Anayasa Koyucunun Anayasa doğrultusunda düzenlenecek içtüzüklerde bu durumun gereğince düzenleneceği düşüncesine yer vermiş olduğunu gösterir, yoksa Anayasa değişikliğinin oya konulmasında, olağan bir yasanın yapılması sırasında iki meclis arasında çıkan uyuşmazlığın çözümünde benimsenen yoldan daha az güvenceli bir oylama yolu istediği anlamına gelmez.

2- Millet Meclisi içtüzüğünün 132. maddesinin ikinci fıkrasında (Bu nizamname mucibince açık, veyahut gizli rey'e müracaat zarurî olmayan bütün hususlarda işarı rey istimal olunur.) Cumhuriyet Senatosu İchtüzüğünün (işarî oy) başlıklı 105. maddesinde (a - Aşağıdaki hallerde işarı oya başvurulur :) denildikten sonra birinci fıkrada (Bu tüzük gereğince açık veya gizli oya müracaat zarurî olmayan hususlarda) denilmektedir. Böylece, işarî oyun ilke olduğu, öbür oylama biçimlerinin ise ayrık durum olduğu görülmektedir. Millet Meclisi içtüzüğünün 135. maddesinde (Muvazeneî Umumiye Kanunu lâyihası ile vergi ihdas ve ilgasına veyahut vergilerin arttırılmasına

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

veya eksiltilmesine ve muahade ve mukavelelerin tasdikine müteallik kanun lâyhaları hakkında doğrudan doğruya açık rey'e müracaat olunur.), Senato İçtüzüğü'nün (Açık oy'a başvurma halleri) başlıklı 107. maddesinde de (Aşağıdaki hallerde açık oy'a başvurulur.) denildikten sonra (1. Bütçe Kanun tasarısının oylamasında, - 2. vergi koyan veya kaldıran yahut vergileri arttıran veya eksilten kanun tasarılarının oylamasında, - 3. antlaşma veya sözleşmelerin onaylanmalarını uygun bulan kanun tasarılarının oylanmasında) denilmiştir. Görülüyor ki Millet Meclisi içtüzüğü'nün 135. maddesi ile Senato İçtüzüğü'nün 107. maddesindeki kurallar uyarınca, önemli sayılan bir takım işlerin oylamalarında açık oylamaya başvurulması zorunlu kılınmıştır. Vergi koyan veya kaldıran, vergileri arttıran veya eksilten kanun tasarılarının oylamasında ve ancak bir yıllık süre için geçerli bulunan bütçe taşanlarının oylamasında açık oylamayı gerekli görmek, bunlardan daha çok önemli bulunan Anayasa değişikliği için böyle bir oylamaya gerek görmemek, hukuk mantığı ile bağdaştırılamayan bir durum olur. İmdi, Anayasa Koyucu, içtüzük düzenlemesi ile bu güvencenin sağlanmasını istememiş, böyle bir güvenceye gerek görmemiş olamaz. Anayasa'nın 155. maddesinde Anayasa değişikliği için özel kurallar ve üçte iki çoğunluk öngörmüş bulunan Anayasa Koyucunun üçte iki çoğunluğun gerçekleşmiş olduğunun hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde saptanmasını istememiş olması kesinlikle düşünülemez. Bu gerekçelere göre gerek Millet Meclisinde, gerekse Cumhuriyet Senatosunda maddelerin açık oylama ile kabul edilmemiş olması bir iptal nedenidir. Böyle bir eksiklik, millet vekili veya senato üyelerinin oylama sonuçlarına karşı çıkmamış bulunmalarına dayanılarak ortadan kalkmış sayılamaz.

3- Anayasa Mahkemesinin Anayasa'nın 68. maddesindeki değişikliğe ilişkin 16/6/1970 günlü, Esas 70/1, Karar 70/31 sayılı iptal kararının (Resmî Gazete : 7/6/1971 günlü, 13855 sayılı; Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi : Sayı 8, Sahife 313 ve son.) gerekçesinde bir metnin kabul edilmiş sayılması için kabul edenlerin sayısının saptanması ve bu sayının Genel Kurula duyurulmasının zorunlu bir koşul olduğu ve bunun Anayasa Mahkemesinin denetimini sağlamak için dahi gerektiği ilkesi benimsenmiş iken çoğunluk, şimdiki kararda haklı bir neden olmaksızın bu ilkeden dahi vazgeçmiş bulunmaktadır.

Sonuç : Dâva konusu Yasanın bütün maddelerinin açık oya başvurulmaksızın kabul edilmiş olması nedeni ile iptaline karar verilmesi gerekli iken dâvanın reddedilmiş olmasına karşıyım.

Üye

Recai Seçkin

KARŞIOY YAZISI

Anayasa'nın 73. maddesinin değiştirilmesini öngören 17/4/1970 günlü ve 1254 sayılı Kanun hem yasama meclislerinde uygulanan görüşme usulü ve oylamada aranan yeter sayı açısından, hem de kapsadığı hükümler yönünden Anayasa'ya aykırıdır.

I- Yasama meclislerinde uygulanan görüşme usulü açısından Anayasa'ya aykırılık nedenleri :

Söz konusu kanun, yasama meclisleri içtüzüklerinde kanunların görüşülmesi için konulmuş bulunan olağan süreler kısaltılmak suretiyle görüşülerek karara bağlanmış, bu suretle ivedilikle müzakeresi yapılmıştır.

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

Gerçekten söz konusu kanuna ilişkin teklifin yasama meclislerindeki görüşülmesi işlemleri şu yolda cereyan etmiştir :

a) Millet Meclisinde:

13/4/1970 günlü 68. birleşimde verilen ve seçimlerle ilgisini ve önemini gerekçe olarak öne süren bir öncelik önergesinin kabulü ile söz konusu kanun teklifi gündemdeki 18. sırasından çıkarılarak hemen ele alınmış ve aynı birleşimde birinci görüşülmesi sonuçlandırılmıştır.

Ertesi günkü (14/4/1970) 69. birleşimde, aynı gerekçeye dayanılarak verilen ve (Teklifin bir an evvel kanunlaşmasını sağlamak için) denilmek suretiyle de tutumdaki aceleciliği ayrıca belirten bir önerge ile, İçtüzüğün 76. maddesi gereğince iki müzakere arasında normal olarak geçmesi zorunlu bulunan 5 günlük süre beklenilmeden görüşmenin yapılması teklif edilmiş ve bu teklif kabul olunarak aynı birleşimde ikinci görüşmesine başlanmış ve bitirilmiştir.

Görüldüğü gibi kanun teklifinin Millet Meclisindeki görüşülmesinde, içtüzüğün, kanunların müzekkeresine ilişkin olağan usullerden ayrılmış, yani gündemdeki sırasına ve iki görüşme arasında geçmesi zorunlu olan 5 günlük süre kaydına riayet olunmadan, içtüzüğün verdiği bazı imkânlardan faydalanılarak ivedilikle görüşmesi yapıp tamamlanmıştır.

b) Cumhuriyet Senatosunda :

Millet Meclisince kabul edilen metin 15/4/1970 gününde C. Senatosuna gelmiş, o gün Anayasa ve Adalet Komisyonuna havalesi yapılarak aynı günde de sözü geçen Komisyonca müzakeresi tamamlanmış ve 16/4/1970 günlü 60. C. Senatosu birleşiminde verilen ve (Kanun teklifinin müstaceliyeti sebebiyle bütün işlere takdimen, gelen kâğıtlardan gündeme alınarak öncelikle görüşülmesini) isteyen bir önerge ile gündeme alınarak bütün işlerden önce müzakerenin yapılması kabul edilmiş ve aynı günde birinci görüşülmesi tamamlanmıştır.

C. Senatosu Genel Kurulunun ertesi günkü (17/4/1970) 61. birleşiminde, içtüzük hükümlerine göre iki görüşme arasında geçmesi zorunlu olan beş günlük süre beklenmeden öncelikle görüşülmesini isteyen bir önergenin kabulü ile görüşmelere hemen başlanarak aynı günde sonuçlandırılmıştır.

Meclislerin içtüzüklerinin konuya ilişkin hükümleri ise şöyledir :

a- Millet Meclisi İçtüzüğünün 78. maddesi, iki defa müzakereye tabî olan işlerin gündemdeki sırasını belirtmiş ve bunların komisyonlardan Başkanlığa geliş sırasına göre müzakereye konulacağı esasım kabul etmiştir.

İki defa müzakereye tabi kanun tasarı veya tekliflerinin görüşülmesinde takip olunacak olağan usul böylece belli edilmiştir. Gerçi içtüzük, bunun dışında Meclis kararıyla başka bir yol tutabileceğini de kabul etmiş ise de olağan usul dışındaki bu yollara ancak acele bir durumun mevcut olması halinde başvurulması gerektiğini de şart koymuştur. Şöyle ki :

Millet Meclisi İçtüzüğünün beşinci bölümü (5. bap), "müstaceliyet ve takdimen müzakere" başlığını taşımakta ve 70,-73, maddeleri (müstaceliyet) kararı ile müzakereyi, 74,-75. -maddeleri (takdimen) veya (hemen) müzakereyi ve 76. maddesi de iki müzakere arasında geçmesi zorunlu olan 5 günlük aradan ne suretle vazgeçilebileceğini düzenlemektedir.

Bu maddelerde sözü edilen usullerin, adları değişik olmakla beraber, hepsinin de, zorunluk olması halinde ve gerekçesi belirtilmek suretiyle olağan usullerden ayrılarak tasarı ve tekliflerin acele sonuçlandırılması amacını taşıdıkları açıkça görülmektedir. Gerçekten; (müstaceliyet-

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

ivedilik) kararı iki defa müzakereden kurtulmayı; (takdimen-öncelik) ve (hemen müzakere) kararları gündemdeki öteki işlerden öne ve hemen görüşmeye başlamayı, iki müzakere arasındaki 5 günlük aranın kaldırılması da peşpeşe iki günde bile görüşmenin yapılmasını sağlayan usullerdir ve bu nitelikleriyle bunların hepsinin de olağan usul dışında (acele-ivedi) bir usul uygulaması sonucunu doğurdıkları meydan dadır,

b- C. Senatosu İçtüzüğü'nün konuya ilişkin hükümleri de aynı niteliktedir :

C. Senatosu İçtüzüğü'nün 44. maddesi, işlerin gündemdeki alacakları sırayı, kanun tasarılarının komisyonlardan Başkanlığa gelme sırasına göre görüşüleceğini, gerekirse Genel Kurulun bu sırayı değiştirebileceğini belirtmektedir.

İçtüzüğü'nün 70. maddesi, ilgili komisyonlarca incelenen kanun tasarı veya tekliflerinin bastırılarak üyelere dağıtılacağı, dağıtımdan itibaren iki tam gün geçmedikçe gündeme alınmayacağı kuralını koymuş, ancak maddede gösterilen kişilerin yazılı ve gerekçeli istemleri üzerine Genel Kurul kararıyla daha önce de gündeme alınabilme imkânını tanımıştır.

İçtüzüğü'nün 75. maddesi, tasarı ve tekliflerin ikinci görüşmesinin, birinci görüşmeden en az beş gün sonra yapılabileceğini, ana ilke olarak koymuş, ancak maddede sayılanların gerekçe beyanıyla ve yazılı olarak ikinci görüşmenin beş günden önce yapılmasını işleyebilmelerine de imkân vermiştir.

İçtüzüğü'nün 45.-49. maddeleri de (öncelikle görüşme), (ivedilik karan) konularını düzenliyerek bunların niteliklerini belirlemiştir. Bu maddelerin hükümlerine göre, C. Senatosunca, yazılı ve gerekçeli istemler üzerine alınan öncelik ve ivedilik kararları da Millet Meclisinin yukarıda açıklanan (Öncelik) ve ivedilik) kararlarıyla aynı sonucu doğurmaktadır.

Bu açıklamadan anlaşıldığı gibi, C. Senatosu içtüzüğü'nün öngördüğü (öncelik, ivedilik, iki görüşme arasında geçmesi gerekli beş günlük aradan kurtulma) usulleri de, kanunların görüşülmesinde uygulanan olağan içtüzük usulleri dışında acele hallerde başvurulması gerekli (acele usul) hükümlerinden ibarettir.

Hakkında iptal dâvası açılmış bulunan 1254 sayılı Kanuna ilişkin teklifin gerek Millet Meclisindeki, gerekse C. Senatosundaki görüşülmesinde uygulanan; (öncelikle müzakere, beş günlük aradan kurtularak peşpeşe gelen iki günde görüşme) ve C. Senatosunda ayrıca uygulanan (gündemde olmadığı halde iki tam gün geçmeden hemen gündeme alma) usulleri, söz konusu kanunun, içtüzükte öngörülen acele usullerin uygulanması suretiyle meclislerde görüşüldüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Anayasa'nın 155. maddesi,

(..... Anayasa'nın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez.

Anayasa'nın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, birinci fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.)

Kuralını koymaktadır.

Buna göre Anayasa değişikliğine ilişkin teklifler, 155. maddenin birinci fıkrasındaki kayıtlar dışında ve bu arada ivedilikle görüşülememek) şartıyla diğer kanunların tabi olduğu işleme tabi tutulacaklardır.

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

1961 Anayasa tasarısının bu maddeye ilişkin gerekçesinde, maddede sözü edilen (İvedilikle görüşme) konusu hakkında bir açıklama yoktur. Maddenin Temsilciler Meclisindeki görüşülmesinde de bu konuya hiç değinilmemiştir. Şu duruma göre Anayasa Koyucunun 1924 Anayasa'sında bulunmayan bu sınırlamayı koyarken ne gibi bir erek gütmüş olabileceğinin araştırılması gerekmektedir.

27 Mayıs 1960 dan önceki dönemde yurttan en çok tartışılması yapılan konuların başında, kanunların yasama organında gereken dikkat ve itina gösterilmeden çıkarıldığı, bilhassa iktidar partisinin, kanunlar üzerinde yasama meclisine enine boyuna inceleme ve araştırma yapma fırsatı vermediği, içtüzüğün, gerekli ve zorunluk olan hallerde kanunların meclisdeki müzakerelerinin çabuklaştırılmasını sağlayabilmek amacı ile kabul ettiği istinai yolların; gerçek ve zorunluk bulunup bulunmadığı üzerinde titizlikle durulmayarak hemen her hadisede uygulanmak suretiyle sanki olağan müzakere usulü haline getirildiği ve bu suretle hem muhalefetin, hem de bizzat yasama organının kanunlar üzerinde etkili bir şekilde denetim yapmasının engellendiği ve bunun neticesinde de yasama sözlüğüne "eksper kanunlar" adıyla geçen aceleyle getirilmiş kanunların çıkarılmış olmasının alabildiğine şikâyet ve eleştirme konusu yapıldığı hatıralardadır.

Bu hatıraların henüz tazeliklerini muhafaza ettikleri bir zamanda kabul edilmiş bulunan 1961 Anayasası'nın da, hiç değilse gelecek Anayasa değişiklikleri üzerinde, yasama meclislerinin enine boyuna inceleme ve araştırma yapabilmelerine olanak sağlamak için, acele usullerin uygulanmalarını yasaklamayı bir Anayasa kuralı ile pekiştirmeyi öngörmüş olacağını düşünmekte hata olmasa gerektir. Bu bakımdan Anayasa'nın 155. maddesinde kullanılan "ivedilik" sözcüğünün, içtüzüklerde geçen ve acele müzakereye imkân veren usullerin yalnız (ivedilik) deyiimiyle ifade edilen bir türüne hasredilip diğer acele müzakkere usullerinin bunun dışında sayılması şu sebeplerle doğru değildir :

1- Anayasa Koyucunun maksadı, Anayasa gibi hukuk düzeninin temeli olan ve üstün kural niteliğinde bulunan ilke ve hükümlerin değiştirilmesi işinin acele usullerden kurtarılacak enine boyuna yasama meclislerinde incelenmesine olanak sağlamak olduğuna göre bununla bağdaştırılması mümkün olmayan her çeşit usul kolaylığı, her acele müzakere yolu Anayasa Koyucunun maksadına aykırı düşer.

Henüz gündemdeki müzakere sırası gelmemiş bir Anayasa değişikliği teklifinin bir kararla gündemde sıra bekleyen diğer işlerin önüne geçirilerek hemen müzakereye başlanması, daha gündeme bile girmemiş bir teklifin hemen gündeme alınarak derhal müzakereye geçilmesi, iki müzakere arasında geçmesi zorunlu olan beş günlük süre kaldırılarak peşpeşe iki günde müzakerenin tamamlanması suretiyle yürütülen bir görüşme usulünün yasama meclislerinin bu teklif üzerinde gereği gibi inceleme yapmasını engelleyen acele usul uygulamaları olduğunda kuşku gösterilemez. Hele iki müzakere arasında geçmesi zorunlu olan beş günlük aranın kaldırılarak üst üste iki gün içinde müzakere yapılmasından, tek müzakere usulünün vereceği sonuçtan başka bir sonuç alınabileceği düşünülmemeyeceğinden bu kanunun her iki yasama meclisindeki görüşülmesinde de içtüzüklerin (Müstaceliyet - ivedilik) diye adlandırıldığı görüşme usulünün değişik bir biçimde uygulanmış olduğu gerçeği açıkça ortaya çıkar.

Özetlemek gerekirse Anayasanın 155. maddesinde geçen (ivedilikle görüşülemezlik) ilkesinin, içtüzüklerde acele müzakere usullerinden sadece bir türüne verilmiş bir ad olan (ivedilik) deyiimi ile eş manada sayıp 155. maddedeki ilkeyi bu deyiimin sınırlan içine sıkıştırarak yorumlamakta isabet yoktur. Böyle bir yorumun Anayasa Koyucunun amaçları ile bağdaştırılması mümkün değildir. Hattâ; bu biçimdeki bir yorum Anayasa Koyucunun, kendi amacından çok, bir takım sözcüklerin, yerine göre Anayasa ilkesinin asıl maksadım da bertaraf edici nitelik alabilen dar manalarına değer verdiği sonucunu çıkarma zorunluğunu ortaya koyar ki böyle bir düşünceye, genel

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

olarak Anayasa ilkelerinin üstünlüğü prensibi ve özel olarak da 1961 Anayasası'nın nitelikleri ve genel yapısı açısından yer verilmesi mümkün değildir.

2- Öteyandan Anayasa'nın 155. maddesinde sözü geçen (ivedilikle görüşülemez) ilkesinin, Millet Meclisi eski içtüzüğünün 1961 Anayasa'sının geçici 3. maddesi gereğince halen de yürürlükte devam eden 70., 71. ve 72. maddelerinde sözü edilen bir teklif veya tasarı hakkında (müstaceliyet) kararı verilmesi halinde uygulanacak (yalnız bir defa müzakere) edilme usulünü hedef tuttuğu ve sadece bu manayı taşıdığı görüsü, bir Anayasa kuralını, bir içtüzük kuralına bağlamak ve ona tabi tutmak sureliyle Anayasa kurallarının üstün kurallar oldukları ve ancak yeni bir Anayasa kuralı ile değiştirilip kaldırılabilirler ilkesine de aykırıdır.

Zira içtüzükler yasama meclislerince salt çoğunlukla kabul edilen ve ihtiyaca göre de kolaylıkla değiştirilen bir takım usul hükümleri koyarlar. Bugünkü içtüzükte (müstaceliyet kararına) verilen anlam ve bu isim altında konulan usul, yapılacak bir değişiklikle bir başka biçime sokulabilir. Hattâ deyim tamamen kaldırılarak yine aceleyi sağlayan başka türde bir müzakere usulü konulabilir. Anayasa'nın 155. maddesi hükmünün yukarıda açıklanan biçimde anlaşılması, bu gibi hallerde Anayasa kuralının da aynı değişikliklere tabi olarak değişik şekillerde uygulanması veya tamamen uygulama olanağını kaybetmesi sonucunu ortaya koyar ki böyle bir sonucu, Anayasa kuralının üstünlüğü niteliği ile bağdaştırmak mümkün değildir.

Bu açıklama da göstermektedir ki 155. maddedeki (ivedilikle görüşülemez) ilkesini, Anayasa Koyucunun maksadı ve dilimizde bu deyimle verilen objektif ve genel mana doğrultusunda yorumlayarak Anayasa değişikliklerinde olağan görüşme usullerinin uygulanması, "acele=ivedi" olarak sonuca varmak için olanak sağlayan bütün usul ve yolların kapalı olduğunun kabul edilmesi zorunluğu ortadadır.

Yukarıda da açıklandığı üzere bu kanunun hem Millet Meclisinde hem de Cumhuriyet Senatosundaki görüşmelerinde içtüzüğün acele müzakereye imkân veren usullerinin, müstaceliyet karar hariç olmak üzere, hepsine başvurulmuş ve bu suretle kanun teklifi (acele = ivedilikle) yasama meclislerinde müzakere edilmiştir.

Kanunun meclislerde geçirdiği müzakere evreleri ve süreleri incelendiğinde şu ilginç görünüm ortaya çıkmaktadır.

1- Kanun teklifi Millet Meclisi Anayasa Komisyonunun 9/4/1970 günlü raporu ile kabul olunarak Meclis Genel Kurulunun 13/4/1970 gündeminin 18 inci sırasında yerini almıştır.

2- Millet Meclisinde verilen öncelik önergesinin kabulü üzerine bütün işlerden öne alınarak 13/4/1970 gününde birinci görüşülmesi tamamlanmıştır.

3- İki müzakere arasında olağan olarak geçmesi gerekli beş günlük süre Meclis karan ile kaldırılarak, birinci görüşmenin ertesi günü 14/4/1970 tarihinde ikinci görüşülmesi tamamlanmıştır.

4- Millet Meclisi Başkanlığınca bütün işlemler hemen tamamlanarak dosya, ertesi 15/4/1970 gününde C. Senatosu Başkanlığına gönderilmiştir.

5- C. Senatosu Başkanlığınca dosya, geldiği 15/4/1970 gününde Anayasa ve Adalet Komisyonuna havale edilmiş ve aynı günde bu Komisyonca müzakeresi tamamlanıp raporu yazılarak C. Senatosu Başkanlığına sunulmuş, aynı günde bu raporun bastırılarak üyelere dağıtılması sağlanmıştır.

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

6- Ertesi 16/4/1970 günlü C. Senatosu Genel Kurulu birleşiminde henüz gündeme bile girmemiş olan bu rapor bir önerge üzerinde verilen kararla gündeme ve gündemdeki işlerin de önüne alınarak ilk görüşmesi yapılmıştır.

7- C. Senatosunun ertesi günü birleşiminde (17/4/1970), iki müzakere arasında geçmesi gerekli beş günlük süre bir kararla kaldırılarak hemen ikinci görüşmesi yapıp kanunlaştırılmıştır.

Görüldüğü gibi söz konusu kanun teklifi, olağan yasama çalışmalarına nazaran pek kısa olan beş gün gibi süre içinde komisyon çalışmaları da dahil olmak üzere Millet Meclisinde ve C. Senatosunda görüşülerek kanunlaştırılmıştır.

Ender rastlanacağına kuşku olmayan bu derece bir sür'at, bu kanunun yasama meclislerinde ivedilikle işlem gördüğünün açık bir kanıtını gözler önüne sermekte ve söz konusu kanun da böylece "Ekspres kanunlar" manzumesi arasında yerini almış bulunmaktadır.

Özetlemek gerekirse, 1254 sayılı Kanuna ilişkin teklif, yasama meclislerinde ivedilikle görüşülmüştür. Bu bakımdan Anayasa'nın 155 inci maddesine aykırılığı açık olduğundan sözü edilen kanunun iptal edilmesine karar verilmelidir.

II- Oylamada gerekli yeter sayı açısından Anayasa'ya aykırılık nedeni ;

Millet Meclisindeki görüşmelerde, Anayasa'nın 155. maddesinde aranan 2/3 yeter sayının rakamlara dayanarak kesinlikle saptanmadığı görülmektedir.

Gerçekten teklifin Millet Meclisindeki görüşülmesi sırasında oylama sonuçlarının Başkanlıkça "Kabul edilmiştir" denilmek suretiyle Genel Kurula duyurulduğu ve bu ifadenin Anayasa'nın aradığı 2/3 çoğunluğun sağlandığının saptanmış olduğu manasında kullanıldığının da keza tebliğlerle açıklandığı görülmektedir.

Halbuki yasama meclisleri başkanlıklarının işlemleri, gerek meclislerde müzakereye katılan üyelerce, gerekse dâva veya itiraz hallerinde Anayasa Mahkemesince denetime tabi olan işlemlerdendir. Bu gibi hallerde gerek toplanma yeter, sayısının, gerekse karar yeter sayısının var olup olmadığının, diğer bir deyimle Başkanlığın bu konudaki beyanlarının denetlenebilmesi için içtüzüğün 134. maddesi gereğince yapılacak sayım sonucuna göre kaç üyenin oylamaya katılmış olduğunun, "kabul" "red" ve "çekimser" oy kullananların sayısının rakamlarıyla Genel Kurula açıklanması ve bu neticeye göre tüzüğün 145. maddesi de ayrıca uygulanarak, oylanın metnin (kabul) veya (red) olduğunun bildirilmesi zorunludur. Bu konuda İchtüzüğün sadece 145. maddesi öne sürülerek yapılan işlemin içtüzüğe uygun olduğu savunulamaz. Zira bu madde, bütün oylama çeşitleri sonucunda saptanan sayının neticesine göre beliren meclis kararının ayrıca Başkanlıkça tescilli amacını taşır, nitekim açık veya gizli oylama sonunda yapılan sayımların nitelikleri de Genel Kurula bildirilmekle beraber 145. madde gereğince oya sunulan kanunun (kabul) veya ((red) olduğunun da ayrıca Başkanlıkça Genel Kurula tebliği zorunludur. Yani gerek sayıların, gerekse bu sayılara göre beliren kararın meclislere duyurulması, öteki oylama türlerinde ne derece zorunlu ise işari oylama türünde de aynı usulün uygulanması içtüzük açısından zorunludur.

Kaldı ki yukarıda da açıklandığı gibi yeni Anayasa ile kurulan Anayasa Mahkemesinin denetimi sistemi de bunu ayrıca zorunlu kılmaktadır. Bu işlemler bu açıklıkla yerine getirilmedikçe daima kuşkuyla yer verir ve bu bakımdan da gerekli çoğunlukların var olduğu savunulamaz ve kabul edilmez.

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

Daha önceki bir iptal dâvasına ilişkin kararında Anayasa Mahkemesi bu konudaki görüşünü de böylece açıklamış bulunmaktadır: (Bak: 16/6/1970 günlü ve 1970/1-1970/31 sayılı Anayasa Mahkemesi kararı; Resmi Gazete : 7 Haziran 1971, Sayı : 13858, Sayfa : 6)

Bu bakımdan oylama sırasında oy veren üye sayısı ile bunların hangi doğrultuda oy kullandıklarını belirten rakamlar Başkanlıkça genel kurula açıkça duyurulmamış ve sonuçta da bunlar tutanaklara geçirilmemiş olduğu cihetle Anayasa'nın 155. maddesinde yer alan 2/3 yeter sayının sağlanmış olduğu kesinlikle belli değildir.

Buna göre oylamanın Anayasa'ya ve içtüzüğe uygun olarak yapılmadığı gibi gerekli çoğunluğun sağlandığı konusunda başkanlığın tebliğinden başkaca doyurucu bir kanıtta ortada bulunmadığından sözü geçen kanunun Anayasaya bu açıdan da aykırı düştüğünü kabul etmek zorunludur ve bu nedenle de iptaline karar vermelidir.

III- Söz konusu 1254 sayılı Kanun esas yönünden de Anayasaya ay kındır:

Bu kanunla Anayasa'ya eklenen geçici 11. madde ile yasama dönemleri 6 yıldan öteye uzatılan Senato üyeleri, Anayasa'nın 73. maddesinin bu kanunla değiştirilmeden önceki hükümlerine dayanarak seçmenler tarafından altı yıl için seçilmişlerdir. Seçim tarihinde 73. maddeye bu kanunla getirilmiş olan değişiklik mevcut olmadığından, seçmenin, seçtiği kimsenin Senato üyeliğinin evvelce bilinen müddetler sonunda biteceğine göre oyunu kullandığı varsayılar.

Geçici 11. madde ise bu müddeti dolduran ve seçmene göre C. Senatosu üyeliği-biten bir kısım kimselere kanunla, yani seçimsiz olarak yasama görevini sürdürme yetkisi vermekte, daha açık bir devimle kanunla bu müddet için C. Senatosu üyesi tayin etmektedir. Halbuki Anayasa'nın Cumhuriyetin niteliklerini belirten 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin, "demokratik bir hukuk devleti" olduğu belirtilmektedir. Senatolarda, müessesenin tabiatı icabı olarak makûl nispetler içinde seçime dayanmayan üyelere yer verilmiş olmasının, kuruluşun "demokratik" niteliğini zedelediği, bir ölçüde, savunulabilir. Ancak Senatonun seçilmiş üyelerinin 1/3 üne varan bir kısmına seçim müddetleri bittiği halde belli bir süre için kanunla yasama görevi verilmesi ve onların bu müddet içinde de seçilmiş Senato üyesi olarak kabul edilmesi, yani seçmen oyu yerine kanunun ikame olunması, "demokrasi" kavramı ile bağdaştırılamaz.

Bu nedenle seçim sırasında Anayasa'da mevcut bulunan ve seçmen tarafından bilindiği varsayılan hükümlere göre seçilen yasama meclisleri üyelerinin seçimlerden sonra yapılacak Anayasa değişiklikleriyle müddetlerinin uzatılmasının, seçmen oyu yerine kanunun konularak kanunla yasama meclisi üyesi tayin edilmiş olmaktan öte bir niteliği yoktur ve böyle bir kanunun da demokrasi esaslarına ve bu yönü ile Anayasa'nın 2. maddesine aykırılığı meydandadır.

Bu sonuca göre kanunun bir başka yönü daha ortaya çıkmaktadır:

Türkiye Cumhuriyetinin niteliklerini belirten Anayasa'nın 2. maddesi, Anayasa'nın 9. maddesiyle birlikte ele alınması zorunlu hükümleri taşımaktadır. Zira Anayasa'nın 9. maddesiyle konulmuş bulunan (değişmezlik) ilkesinin, sadece (Cumhuriyet) sözcüğünü hedef almadığı, 2. maddede sayılan nitelikleriyle birlikte Cumhuriyet rejiminin değişmezliği ilkesini getirdiği kuşkuya yer vermiyecek derecede ortadadır. (Bak. 16/6/1970 günlü, 1970/1 -1970/31 sayılı Anayasa Mahkemesi kararı; Resmi Gazete : 7/6/1971, Sayı : 13858, Sayfa : 3-4).

Durum bu açıdan ele alınınca Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan Cumhuriyet niteliklerinden herhangi birisini açık veya dolaylı bir biçimde de olsa değiştirici nitelikte kanun teklifine ve böyle bir kanunun kabulüne Anayasanın 9. maddesi müsaade edemez.

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

Bir kanunun teklifi ve oylanarak kabulü işlemlerinin ise esastan ziyade şekle ilişkin konular olduğunda şüphe yoktur.

Olayda ise söz konusu 1254 sayılı Kanun, Anayasa'nın 2. ve 9. maddelerine aykırı olarak teklif ve kabul olunmuştur.

Şu duruma göre 1254 sayılı Kanunun geçici 11. maddesi şekil yönünden de Anayasa'ya aykırı bulunduğundan iptali gerekmektedir.

Yukarıki nedenlerle kararın konuya ilişkin bölümlerine karşıyım.

Üye

Muhittin Gürün

Sayın Muhittin Gürün'ün esasa ilişkin karşıoy yazısının III. bendindeki esasa ilişkin görüşe katılıyorum, bu nedenle çoğunluk kararına karşıyım.

Üye

Sait Koçak

KARŞIOY YAZISI

Anayasanın 85. maddesinin ilk fıkrasında "Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler çalışmalarını, kendi yaptıkları içtüzüklerin hükümlerine göre yürütürler" denilmektedir. Anayasa hükümleri arasında İçtüzük'e esas olacak bir takım temel hukuk, kuralları yer almış ve böylece nirengi noktaları tespit edilmiş bulunmaktadır. Meclisteki çalışmaların İçtüzük hükümlerine uygun olmayarak cereyan etmesi mümkündür. Ancak böyle bir faaliyetin Anayasa ilkeleriyle çatışık bir yönü yoksa, o çalışma, Anayasaya aykırı olmayan ve fakat içtüzük hükmüne ters düşen bir nitelik kazanır. Anayasa kurallarına karşı olmayan, diğer yönden İçtüzük kaidelerine aykırı bir biçimde oluşan Meclisler çalışmalarının Anayasaya aykırılığından çoğu kez söz edilmez.

Anayasada, görüşmelerin oylama biçimine ilişkin 92. madde dışında bir hüküm yer almamıştır. Millet Meclisi içtüzüğünün 132. maddesinde "Bu nizamname mucibince açık veyahut gizli reye müracaat zaruri olmayan bütün hususlarda işari rey istimal olunur" denilmekte ise de, aynı İçtüzükte, bazı kanunlar için doğrudan doğruya açık oya başvurulacağı saptanarak 135. madde düzenlenmiştir.

Yasa biçiminde oluşarak Anayasa hüviyetine bürünecek ve böylece Devlet hayatı içindeki bütün çalışmalara dayanaktık yapacak ve yasama yürütme ve yargı organlarımız idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralları niteliğini kazanacak bir belgenin, sözü edilen 135. maddede belirtilen kanunlardan daha geride ve onlardan daha az önemli olduğu hiç bir şekilde

Esas Sayısı:1970/41
Karar sayısı:1971/37

düşünülemez. O halde 135. maddede hükmü ile benimsenen bu ilke içine Anayasayı değiştiren kanunların öncelikle girdiğini kabul etmek gerekir. Cumhuriyet Senatosu içtüzüğünde de aynı hükümler yer aldığı halde, Kanunun tümünün açık oya sunulmuş olması da bu görüşün doğruluğunu kanıtlar.

Bütün bu açıklamalardan çıkan sonuca göre, kanunun tümünün Millet Meclisinde açık oya konulmayarak işari oya sunulması, içtüzüğün 135. maddesine aykırı bulunmuş, ve fakat bu husus kanunu Anayasaya aykırı bir biçime dönüştürmemiştir.

Davacının yeter sayının gereğince hesaplanıp açıklanmadığı yolundaki iptal isteminin, Millet Meclisindeki oylamalarda İçtüzük hükümlerine aykırı bir yön bulunmadığından reddedilmesine dair çokluk görüşüne gerekçe yönünden karşıyım.

Üye

Ahmet H.
Boyacıoğlu